

เทศน์เช้า วันที่ ๘ กันยายน ๒๕๕๗

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขาว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ฟังธรรมะนะ เวลาหลวงตาท่านพูดถึงยายกั้ง ยายกั้งอายุ ๗๐-๘๐ เวลาเดินไปหาหลวงปู่
มัน เดินมาเดินไม่ไหว พักเป็นพักๆ ไป เอาไม้เท้าค้ำไป หลวงปู่มันบอก “มาทำไม ไม่ต้องมาก็
ได้”

“จะมา จะมา อยากจะมาคุยกับหลวงปู่มัน”

เวลาเดินจงกรมที่บ้าน อายุ ๗๐-๘๐ นะ เอาไม้ราวถือไว้ แล้วเดินจงกรมไป เดินจงกรม
ไป ครูบาอาจารย์ของเราะ เวลาเจ็บไข้ได้ป่วย เข้าทางจงกรม เข้าทางสมาธิ เอาหัวใจไว้ก่อนใจ
ถ้าหัวใจมันเบาณะ ธรรมโอสถ โรคภัยไข้เจ็บเบาลงเลย แต่ถ้าหัวใจมันอ่อนแอนะ โรคภัยไข้เจ็บ
มันให้ผลกระทบถึงหัวใจใจ น้อยเนื้อต่ำใจ มันเป็นอย่างนั้น มันเป็นอย่างนั้น

โรคชราคร่ำคร่าเป็นเรื่องธรรมดา แต่ธรรมดา เราต้องมีสติมีปัญญา เราอมรับความชรา
คร่ำคร่าของมัน แต่หัวใจเราไม่ยอมรับ เราชราคร่ำคร่าขนาดไหน เวลานั่งสมาธิภาวนา จิตมัน
เหาะเหินเดินฟ้า ร่างกายมันเจ็บให้มันเจ็บไป แต่หัวใจมันเหาะเหินเดินฟ้าเลย แล้วหัวใจเหาะเหิน
เดินฟ้ามันมาจากไหนละ ถ้าเหาะเหินเดินฟ้า มันก็มาจากสติมาจากปัญญาที่คนทำ ถ้ามันทำได้
อย่างนั้น เห็นไหม

ฉะนั้น สิ่งที่มีมันอาศัยกันๆ มันต้องอาศัยกันอยู่แล้ว ถ้าอาศัยอยู่แล้วนะ หลวงตาท่านจะพูด
ประจำ รถมันชราคร่ำคร่า ไร้อุตสาหกรรม ไร้อุตสาหกรรมสำคัญ ไร้อุตสาหกรรม ถ้ารถมันชราคร่ำคร่า
เขาก็ซ่อมแล้วบำรุงมันไป ไม่น้อยเนื้อต่ำใจ แต่ถ้ารถมันชราคร่ำคร่า ไร้อุตสาหกรรมก็ซ่อมไม่เป็น
มันก็อยู่นั้นแหละ ไร้อุตสาหกรรม รถมันชราคร่ำคร่า แต่คนขับมันแข็งแรงมันก็พารถนั้นไป แต่รถ
เราชราคร่ำคร่า รถเราไม่ใช่รถดอยมาใหม่ๆ ป้ายแดงนะ มันไปได้สะดวกสบายของมัน

เราเกิดมา เกิดมาเริ่มต้นจากเด็กน้อย มันก็เติบโตมาเป็นธรรมดา วัยทำงานๆ รถเราดี ถ้า
รถเราดี เรามีสติปัญญาใหม่ ถ้ามีสติปัญญา เรื่องทำมาหากินเป็นเรื่องธรรมดานะ คนเราต้องมี

หน้าที่การงาน พระจะเก่งกาจขนาดไหนก็ต้องบิณฑบาตทั้งนั้นแหละ ไม่บิณฑบาตก็ไม่มีใครมาให้ฉันหรอก เห็นไหม เลี้ยงชีพด้วยปณิธาน มันก็ต้องมีงานทำทั้งนั้นแหละ ทีนี้พอมีหน้าที่การงาน เวลาครูบาอาจารย์ท่านอยู่ในป่า เวลาไปรุดงค์กลับมา ท่านกลับมาท่านจะแบ่งกันว่าจะเจือจางกันไฉน

คำว่า “รุดงค์” อาศัยอำนาจวาสนาบารมีของผู้ที่มีบารมี ถ้ามีบารมี ไปไหนนะ คนเขามีความศรัทธาเขาก็จะใส่บาตร ไอ้คนที่ไม่มีบารมีนะ ให้ได้ข้าวมีก้นบาตรมาก็พอแล้ว แล้วมาแบ่งกัน มาเจือจาง มาแบ่งปันเจือจางกัน พอเจือจาง นี่ใจที่เป็นธรรมๆ ถ้าใจเป็นธรรมมันอยู่ในไหนมันเผื่อแผ่ พอมันเผื่อแผ่ มันคิดถึง มันอบอุ่น

มิตรแท้ มิตรแท้เขาขาดตกบกพร่อง มิตรแท้ที่เขาคิดพลาดไป มิตรแท้จะปกป้องคุ้มครอง มิตรแท้จะแก้ไขให้ มิตรเทียม มิตรเทียมนะ มันก็บอกเอ็งมีค่าก็เป็นเพื่อนกับเอ็ง เอ็งไม่มีค่าก็ไม่เป็นเพื่อนกับเอ็ง คนเทียมมิตร มันหลอกมันลวงเลยล่ะ

แล้วจิตใจของเรา ถ้าห่มุคณะเป็นที่ไว้วางใจ มันอบอุ่นนะ การจะภาวนามันก็ง่ายขึ้น ถ้ามันง่ายขึ้น ถ้าเรามีสติปัญญาเทียบเคียงเข้ามา ถ้าเทียบเคียง เห็นไหม จากวงนอกเข้ามา วงในเข้า ถ้าเข้ามาถึงหัวใจของเรา ถ้าถึงหัวใจนะ อเสวนา จ พาลานํ ปณฺหิตานญฺจ เสวนา ไม่คบคนพาล ไม่คบมิตรเทียม ไม่คบคนเทียมมิตร จะคบมิตรแท้ นั่นคบมิตร ถ้ามิตรเราดี เราเลือกเอา เห็นไหม แต่เวลามันเกิดในใจของเรา อกุศลมันเกิดขึ้นมา เวลานั้นเนื้อต่ำใจ เวลามันคิดเบียดเบียนตนเอง นั่นล่ะมันทำลายตัวเองแล้ว

แหม! ได้เกิดมาเป็นมนุษย์นี่อริยทรัพย์ ได้เกิดเป็นมนุษย์นี่สุดยอด ถ้าไม่เกิดเป็นมนุษย์ จิตเวียนวายตายเกิดมันต้องเวียนไปธรรมชาติของมัน คุณิ มันเวียนวายตายเกิดตามธรรมชาติของมัน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกเลย เหมือนเต่าตาบอดอยู่ในทะเล เวลาไหลขึ้นมา ถ้ามีบัว ถ้าเข้าไปบัวนั้นคือได้เกิดเป็นมนุษย์ แล้วเกิดเป็นมนุษย์นี่อริยทรัพย์ที่เกิดมาอย่างนี้สุดยอดแล้ว เราจะไปน้อยเนื้อต่ำใจอะไร

เราเกิดมาเป็นมนุษย์ อ้าว! หน้าที่การงานเราก็บากบั่น คุณิ เวลาสัตว์มันเกิด เกิดเป็นวัว เป็นควายนะ มันเกิดมา ถ้าเป็นวัวเป็นควาย ถ้าเป็นวัวฝูงมันก็ราคาหนึ่ง ถ้าเวลาเขามาฝึกไถนาได้ เขามาฝึกไถงานได้ก็เป็นอีกราคาหนึ่ง

เห็นไหม เป็นวัวเป็นควายมันยังต้องฝึกหัดงาน มันยังมีคุณค่าแตกต่างกัน แล้วมันเกิดมา มันก็ทำหน้าที่การงานของมันเพื่อเอาใจเจ้านาย ไม่ทูปไม่ตีมัน เวลามันเกิดเป็นสัตว์ป่า สัตว์ป่า มันก็มีหัวหน้าฝูงของมัน เวลาอาหารไม่มีมันก็ต้องแสวงหาของมัน มันแลกอาหารมือหนึ่งด้วย ชีวิตของมัน เวลามันหากิน เป็นสัตว์มันไปกิน โป่ง กินต่างๆ นายพรานเขาก็ไปดักยิงมัน

นี่อ้อมหนึ่ง มันต้องเอาชีวิตเข้าแลก มันเป็นสัตว์ มันเป็นสัตว์เพราะมันไม่มีอะไรคุ้มครอง เรามาเกิดเป็นมนุษย์มันสุดขอด ไครรังแกกันได้ไหม กฎหมายเขาจับนะ เว้นไว้แต่ไอ้คนเทียมมิตรมันเอาไปปอกลอก แต่ถ้าเราเป็นของเราจริงนะ เราเกิดเป็นมนุษย์นี่สุดขอด เราสุดขอด แล้วจะไปน้อยเนื้อต่ำใจอะไร

อ้าว! ถ้าเราไม่น้อยเนื้อต่ำใจ เราเป็นมนุษย์สุดขอด ใต้สถานะทางสังคม สถานะหน้าที่ การงาน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นกษัตริย์ สถานะเป็นกษัตริย์ออกมาเป็นนักพรต นักบวช เป็นนักพรตแล้วต้องมาศึกษาเพราะยังไม่มีศาสนา กว่าจะตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า เทวดาถวายบาตร ๔ ใบ อธิษฐานให้เหลือใบเดียวเพื่อบิณฑบาต ทุกคน อยากจะทำบุญกุศลกับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มันมี เวลามันทุกข์ยาก มันมี เวลามันดิ จู้ขึ้นมา มันมี

นี่ก็เหมือนกัน จิตใจของเรา เราเกิดเป็นมนุษย์นี่สุดขอด เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัม พุทธเจ้าก็เป็นมนุษย์ ในบรรดาสัตว์สองเท้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเสริฐที่สุด แต่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเวลาตรัสรู้ธรรมขึ้นมา วางธรรมวินัยไว้กับบริษัท ๔ แล้วเรา เป็นอุบาสก-อุบาสิกา เออ! องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าฝากมรดกไว้ แล้วมรดกเก็บไว้ในตู้ แล้วเวลาวัฒนธรรมก็เชื่อเขา กระแสเขาฮือฮาที่เชื่อเขา เชื่อเขา เชื่อเขาแล้วก็มาศึกษาสิ นี่ประเพณี วัฒนธรรม

เราอยู่ในสังคม เราไม่ต่อต้านเขาหรอก เราไปต่อต้านสังคมไม่ได้นะ เขามีประเพณี เขา เพื่อแผ่เจือจานกันในความเห็นของเขาเราก็โอเค แต่ถ้าถึงเวลาแล้ว เราทำของเราแล้ว เราจะเอา ความจริงของเรา

ธรรมวินัยไม่เอาไว้ในตู้ จะเอาไว้ในใจ นี่คบมิตรแท้ มิตรแท้เวลามันคิดสิ่งที่ดีใจ อเสวนา จ พาลานํ ปณฺฑิตานญฺจ เสวนา ไม่คบคนพาล จะคบบัณฑิต ถ้าคบบัณฑิต บัณฑิตมาจากไหนละ

บัณฑิตในหัวใจของเราคิดสิ่งที่ดี คิดสิ่งที่ดี ใ้อสิ่งที่ว่ามันน้อยเนื้อต่ำใจ ในสถานะทางสังคม ในสถานะของหน้าที่การงาน

พระเรา จะสูงส่งขนาดไหนบวชแล้วเป็นพระเท่ากัน เหมือนกัน ศีล ๒๒๗ เท่ากัน เหมือนกัน เวลาเข้าทำอุโบสถสังฆกรรม ถ้าพูดถึงถ้าต่างกันโดยศีล ก็นานาสังวาส เป็นโมฆะ เป็นโมฆิยะ ทำไม่ได้ ต้องสงฆ์มีปฏิญญาเหมือนกัน เสมอกัน นี่ไง เวลาความเห็นแตกต่างกันยังทำอุโบสถไม่ได้ ถ้าทำอุโบสถไปแล้วเป็นโมฆะเลย

ถ้าทำให้ถูกต้องละ ถ้าถูกต้อง สงฆ์กลุ่มใดที่มากกว่าก็ให้ลงอุโบสถ แล้วสงฆ์ที่มีกลุ่มน้อยกว่าให้นั่งอยู่นอกหัดตบาส แล้วให้บอกบริสุทธ์ เห็นไหม วินัยมันเป็นขั้นเป็นตอนมาทั้งนั้นแหละถ้าเราทำเป็นแล้วมีปัญหา มันไม่มีอะไรคิดขัดไปเลย

นี่ก็เหมือนกัน ในเมื่อชีวิตของเรา หน้าที่การงาน มนุษย์มีความรับผิดชอบ มนุษย์จิตนิสัยแตกต่างกัน มนุษย์มีความละเอียดรอบคอบไม่เหมือนกัน ถ้าละเอียดรอบคอบไม่เหมือนกัน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเวลาสอนอนุปพิภิกขา สอนเรื่องทำทานก่อน ให้ทำทานคือให้เสียสละก่อน คือหัวใจมันอัดอั้นตันใจมาแล้วก็บอกพุทโธๆ จะให้มันลงใจ

เราทำทานของเราก่อน ถ้าทานเราบอก “โธ้ย! ไม่มีอะไรจะทำทานเลย”

นี่ทำทานของเรา อนุโมทนาทาน อนุโมทนาทานคือเห็นด้วย ประเพณีวัฒนธรรมของเราก็เห็นด้วย ใครทำบุญกุศลแล้วอนุโมทนาไปกับเขา คือจิตใจไม่ขัดแย้งใจ จิตใจไม่ขัดแย้ง จิตใจไม่ปิดกั้น จิตใจมันยอมรับ ถ้าจิตใจยอมรับ จิตใจมันเป็นสาธารณะ มันก็ฟังเหตุผลต่าง ถ้าเหตุผลต่างก็ความคิดที่เป็นบัณฑิต ก็เลสมันไม่ชอบ ก็เลสมันไม่ชอบหรือ ก็เลสมันชอบที่ยกยอปอ ปั้นมัน ก็เลสมันชอบ ถ้าความเห็นต่างขึ้นมา ทาน ศีล ศีลคือความปกติของใจ

ทาน ศีล เห็นไหม อนุปพิภิกขาที่เรื่องของทาน เรื่องของสวรรค์ เรื่องของเนกขัมมะ จิตใจควรแก่การงาน พอจิตใจควรแก่การงาน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงเทศน์อริยสัจ เทศน์ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

ถ้าบอกทุกข์ก่อนเลย โธ้ย! มันแบกไม่ไหว เราเกิดเป็นมนุษย์น้อยเนื้อต่ำใจ เราทุกข์เรายาก...มันเป็นสัจจะ มันเป็นเรื่องจริง แต่เราไม่รู้จักมัน พอไม่รู้จักมัน ด้วยต้นหาความทะยานอยากก็ปรารถนาความสุข ปรารถนาจะสมความปรารถนาทั้งนั้น

ความสมความปรารถนา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกกรรม กรรมจำแนกสัตว์ ให้เกิดต่างๆ กัน เพราะมีการกระทำ เพราะการกระทำนั้นมันย่ำคิดย่ำทำมันถึงเป็นพันธกรรม การเกิดซ้ำเกิดซากทำให้คนคิดแตกต่างกัน ความเห็นของคนแตกต่างกัน คนที่มีบุญกุศลเขาทำ สิ่งใดเขาจะสมความปรารถนา คนเราทำสิ่งใดขาดตกบกพร่อง แต่เราก็เป็นมนุษย์เหมือนกัน เราก็มีสิทธิเสรีภาพที่เราจะทำของเราเหมือนกัน

ที่นี้คนมีความเห็นแตกต่างกัน ความเห็นแตกต่างกันเป็นจริงเป็นนิจ เป็นอำนาจวาสนาบารมี แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเทศน์ถึงเรื่องอริยสัจ เรื่องสัจจะความจริง ที่นี้เราก็ต้องกำหนดพุทธโศภะ คือให้ทำความสงบของใจเข้ามา ถ้าใจสงบเข้ามา มันเป็นสากล ความสงบก็คือ ความสงบใจ ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ อปัณาสมาธิ มันเริ่มต้นที่นี้ไง สิทธิเสรีภาพที่เท่ากัน เท่ากันตรงนี้ไง

ถ้าใครเข้าไปถึงหัวใจของตัวเอง นั่นคือสัมมาสมาธิ สัมมาสมาธิคือปฏิสนธิจิต ปฏิสนธิจิตที่เวียนว้ายตายเกิด แต่มันแพรวพราวไปด้วยอำนาจวาสนา มันแพรวพราวไปด้วยบุญกุศลของคน ถ้ามันมีสิ่งใด ตรงนี้ เวลาภาวนาไปมันก็จะไปรู้ไปเห็นแตกต่างกัน ความรู้เห็นมันส่งออก แล่นนะ

รถจอดอยู่ เบรกมือดึงไว้ให้ดีๆ นะ ปลอดภัย แต่ถ้ามันเริ่มจะออกรถ คนขับเป็น-คนขับไม่เป็น มันจะเกี่ยวกัน มันจะชนกัน มันจะนั่นกันนะ ถ้าคนขับรถเป็นเขาออกรถของเขา รถเขาจะปลอดภัย เขาจะไปถึงเป้าหมายของเขา แต่ถ้าคนขับรถยังขับรถไม่ได้ พอออกรถไป ปลอดภัย มือมันก็ไหล มันก็ไปชนคันหน้า-คันหลังที่มันไหลไปชนเขา

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าจิตโดยปกติ สัมมาสมาธิเข้าไปสู่ความสงบของใจ แล้วเข้าสู่ความสงบ มันจะสงบอย่างไร ถ้าความสงบแล้ว ถ้ามันออกก้าวเดินไป เราจะออกรถ เราจะเคลื่อนไหว เราจะออกรถไป นี่คนขับรถ คนขับรถจะมีสติมีปัญญามากน้อยแค่ไหน ได้ฝึกหัดมา มีความชำนาญมากน้อยแค่ไหน เอรารถออกจากที่ของเราได้ไหม ถ้าคนขับรถไม่เป็น นี่ไง ภาวนาเป็น-ภาวนาไม่เป็นไง

ถ้าภาวนาเป็นขึ้นมามันเป็นประโยชน์ไปหมดละ ถ้าภาวนาไม่เป็น ทำความสงบของใจเข้ามา รถจอดไว้หนึ่งๆ รถจอดหนึ่งๆ คือสถานะของความเป็นมนุษย์ไง สถานะของจิต รถมันจอดไว้ รถจอดไว้ก็รถจอด มันสถานะของมนุษย์ รถจอดไว้มันก็ผูกไป

ชีวิตหนึ่ง วันคืนล่วงไปๆ นะ ชีวิตนี้มีการพลัดพรากเป็นที่สุดแน่นอน ทุกคนถึงที่สุดต้องตาย แล้วตายไป เราจะมีอะไรไป เรามาทำบุญกุศลกันนี้ไง พอตายแล้วมีเสบียงไง รถของเรานะ ใครมีสตีกเกอร์ปิดให้มันสวยๆ ปิดเยอะๆ สตีกเกอร์กูแพรวพราวเลย บุญกุศลทำไว้ รถเราแพรวพราว ไปไหนนี่เสบียงกรัง

เราทำบุญของเราเพื่อเสบียง เพราะเราจะต้องเดินทาง คนจะเดินทางถ้ามีสมบัติมีต่างๆ ไปนะ คนทำบุญไว้มากๆ คนทำบุญจนเป็นจรตนิสัย เวลาจะตาย เทวดา รถม้ามารับเลย ในปัจจุบันนี้ก็มี คนมาเล่าให้ฟังอยู่ ปัจจุบันนี้ยาเขาจะตาย เขาบอกว่า “บ้ายบาย ย่าจะไปนิมมานรดีแล้วนะ”

พอเขาทำงานศพเสร็จ เด็กๆ ไม่รู้เรื่อง มาถามเรา “หลวงพ่อ นิมมานรดีมันเป็นอะไรอะไรคือนิมมานรดี” เขาไม่รู้เรื่อง

พออย่างนั้นป้าเรากล่าวเลย “ย่าเอ็งดำรงชีวิตอย่างไร”

“โอ๊ย! ทำบุญนะ ให้เงินไม่ได้เลย ไปทำบุญหมดเลย”

เขาทำของเขา ในปัจจุบันนี้ นี่เสบียงกรังไง เราทำของเราไง แต่เสบียงกรัง นักปฏิบัติเราไม่อยากจะ เราอยากมีเสบียง อยากมีบุญกุศล อยากมีอำนาจวาสนาบารมี แต่เราไม่อยากไปเกิดที่ภพชาติใด เพราะมันช้า ไปเกิดเป็นเทวดาอีกตั้งนานแน่ะ โอ้โฮ! ไปเสวยภพอยู่นั้น ลืมตัวอยู่นั้น เสวยสุขอยู่นั้น...ไม่เอาเห็นไหม

ถ้าคนมีปัญญา นี้มิตรแท้ ไม่ใช่มิตรเทียม มิตรเทียม เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกกับพระ พระยสะ พระปัญจวัคคีย์ ๖๐ องค์ “เธอพ้นจากบ่วงที่เป็นโลกและบ่วงที่เป็นทิพย์”

บ่วงที่เป็นโลก สรรเสริญ ยกย่องสรรเสริญกัน สถานะ ฐานันดรศักดิ์ให้กัน นี่บ่วงของโลกมันล่อมันลวง บ่วงเป็นทิพย์นี้ไง เทวดา อินทร์ พรหม สิ่งที่สถานะของความเป็นทิพย์ พ้นจากบ่วงที่เป็นโลกและบ่วงที่เป็นทิพย์ ถ้าไม่ปรารถนาสิ่งใด ไม่หวังสิ่งใดเลย ไม่คิดสิ่งใดเลย มันก็พุทธธรรมะแท้ๆ ใจ

แต่ถ้ามันหวังบ่วงที่โลก บ่วงที่เป็นทิพย์มันก็จะ “เป็นบุญๆ” ก็อยากได้บุญไง ถ้าทางบ่วงโลกก็อยากให้คนนับหน้าถือตา...นับหน้าถือตา เอ็งถือตัวเองไม่ได้หรือ บั่นหน้าให้ล้านหน้าเลยใส่เข้าไปเลย จะเอาหน้าก็หน้าก็ได้ถ้าจะเอา

ถ้ามันคิดได้ เห็นไหม มิตรแท้ มิตรแท้คือสังขธรรม เราคบมิตรแท้แล้วเราปฏิบัติของเรา คั่นคว่าของเราให้เป็นจริงขึ้นมา นี่ฟังธรรมๆ ฟังเพื่อเหตุนี้

เราเกิดเป็นมนุษย์นะ มนุษย์มีสองเท้า “ในบรรดาสัตว์สองเท้า องค์กรสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเสริฐที่สุด” ๒ เท้าของเรา เราก้าวเดินทำหน้าที่การงานของเรา หาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง แต่เวลาเดินจงกรม เดินจงกรมเดินไปเดินกลับ เราเดินเพื่อหาหัวใจของเรา เราหาอริยสังข์ เท้าเหมือนกัน ๒ เท้าก้าวเดินไปเพื่อเอาวิชาชีพ ๒ เท้าก้าวเดินไปเพื่อหาหัวใจของตัว ๒ เท้าก้าวเดินไปเพื่อหาสังข์จะหาอริยสังข์จะเพื่อหัวใจของตัว ๒ เท้านี้ทำได้ทั้งทางโลกและทางธรรม ๒ เท้าของเราจะทำได้ก็ได้ เรามีสติปัญญาอย่างน้อยแค่ไหนเพื่อทำประโยชน์กับหัวใจของเรา ทำประโยชน์กับภพชาติที่เกิดมาชาตินี้

หน้าที่การงานก็ทำ ทำของเราไป แต่หัวใจอย่าไปเร่าร้อนกับมัน หัวใจอย่าไปทุกข์ยากกับมัน อย่าแบกโลก อย่าแบกโลก อำนาจวาสนาเรามีแบบนี้ อำนาจวาสนาเรามี ถ้ามันปล่อยนะ โลง เบาหมดเลย ถ้ามันปล่อยนะ ฮ้า! สบาย แต่ถ้ามันยึดนะ ทุกข์มาก

ปล่อย แล้วทำความเพียร ทำความเพียร ความวิริยะอุตสาหะแม้แต่ทางโลกและทางธรรม ทางโลกก็ต้องมีสติมีปัญญา มีความเพียร มีความวิริยะอุตสาหะ เราถึงจะประสบความสำเร็จ ในทางธรรมยิ่งกว่าอีก เพราะกิเลสมันผลัดมันไส กิเลสมันหลอกมันล่อ กิเลสมันปลิ้นมันปล้อน

กิเลสเราสำคัญนัก เราถึงต้องเอาชนะมัน ไม่ใช่ชนะใครเลย เราไม่ตีโพยตีพายโทษใครเลย โทษกิเลสค้นหาความทะยานอยากในใจของเราเท่านั้น ให้อีกิเลสในใจ ให้อิมารในหัวใจเรามันเป็นของเราทั้งนั้นแหละ มันบีบบี้สีไฟหัวใจของเรา จะไปโทษใคร เราไม่โทษใครเลย เราทำคุณงามความดีของเรา ตั้งสัจจะความจริงของเราขึ้นมาเพื่อเอาชนะมัน เอาชนะให้ได้ด้วยคุณธรรม ไม่ใช่เอาชนะมันด้วยให้ใครให้คะแนน ให้ใครยกมือให้...ไม่ใช่ เอาชนะมันด้วย ๒ เท้าของเราแล้วถ้าเข้าไปสู่ความจริง เอาชนะมันด้วยอริยมรรคในหัวใจของเรา เราจะชนะใจของเราด้วยคุณธรรมของเรา ด้วยความเพียร ความวิริยะ ความอุตสาหะของเรา เพื่อประโยชน์กับเรา เอวัง